

**МЕЛЬНИК**

Ольга Григорівна  
olia\_melnyk@ukr.net

д.е.н., професор, завідувач  
кафедри, Національний  
університет Львівська  
політехніка", Навчально-науковий  
інститут економіки і  
менеджменту

**АДАМІВ**

Марта Євгенівна  
marta\_adamiv@i.ua

к.е.н., доцент кафедри, Національний  
університет Львівська політехніка",  
Навчально-науковий інститут  
економіки і менеджменту

**ТОДОШЧУК**

Андрій Васильович  
a.todoshchuk@gmail.com

к.е.н., доцент кафедри, Національний  
університет Львівська політехніка",  
Навчально-науковий інститут  
економіки і менеджменту

УДК 339.5

## МІЖНАРОДНЕ МИТНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ \*

### INTERNATIONAL CUSTOMS COOPERATION OF UKRAINE: CURRENT STATE AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

\* Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Держаного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом Ф83/81-2018

У статті обґрунтовано актуальність розвитку міжнародного митного співробітництва України в умовах європейської інтеграції. Проаналізовано чинне нормативно-правове забезпечення міжнародного митного співробітництва України. Охарактеризовано участь митних органів України у міжнародних організаціях, діяльність яких спрямована на підтримку та сприяння функціонуванню національних митних систем. Розглянуто ключові міжнародні програми та проекти щодо підвищення ефективності та реформування митних органів України. На підставі одержаних результатів ідентифіковано ключові проблеми та обґрунтовано перспективи розвитку міжнародного митного співробітництва України.

\* \* \*

В статье обоснована актуальность развития международного таможенного сотрудничества Украины в условиях европейской интеграции. Проанализировано действующее нормативно-правовое обеспечение международного таможенного сотрудничества Украины. Охарактеризовано участие таможенных органов Украины в международных организациях, деятельность которых направлена на поддержку и содействие функционированию национальных таможенных систем. Рассмотрены ключевые международные программы и проекты по повышению эффективности и реформированию таможенных органов Украины. На основании полученных результатов идентифицированы ключевые проблемы и обоснованы перспективы развития международного таможенного сотрудничества Украины.

\* \* \*

In current conditions of European integration, the role of international customs cooperation of Ukraine is very actual in the context of resolving the urgent problems in the work of customs bodies, the removal of the national customs system from the stagnation state and the transition to a new qualitative stage of development, the harmonization and unification of customs standards, the use of progressive customs technologies and tools. The purpose of the work is to investigate the current state, problems and perspectives of development of international customs cooperation of Ukraine in order to increase the efficiency of the national customs system functioning and ensure its progressive development in the conditions of European integration.

Today, Ukraine is a member of different customs organizations (the World Customs Organization, the Organization for Democracy and Economic Development, the European Anti-Fraud Office, etc.), the member of a number of international trade agreements, the subject of different international programs and projects to improve the efficiency and reform the customs authorities, has established contacts with customs administrations of foreign states. However, at the present stage, the low level of development of international customs cooperation of Ukraine can be traced. The key reason for such a state of affairs is the inadequate management of the national customs system, which resulted in the absence of a specialized department or a group of specific employees in the current organizational structure that would handle international cooperation issues.

Thus, today an important task within the framework of reforming the customs system of Ukraine is the intensification of international customs cooperation in order to ensure the proper implementation of the provisions of the existing international agreements. Ensuring the implementation of this complex task is seen, first of all, through organizational reform of the structure of the customs authorities of Ukraine and the separation of an independent customs service along with the fiscal service with the further creation of the department on international customs cooperation. The key tasks of this department should be to increase the participation of representatives of domestic customs authorities in different international programs, projects, training events, special trade or customs missions, as well as to ensure the adequate implementation of recommendations of representatives of international organizations and customs authorities of foreign states on the reform of different components of the national customs system. This will allow obtaining valuable customs experience and recommendations, using advanced customs technologies and tools, representing national customs interests at the international level, etc.

**Ключові слова:** митні органи, митна система, міжнародне митне співробітництво, міжнародні організації, європейська інтеграція

**Ключевые слова:** таможенные органы, таможенная система, международное таможенное сотрудничество, международные организации, европейская интеграция

**Keywords:** customs authorities, customs system, international customs cooperation, international organizations, European integration

## ВСТУП

В сучасних умовах домінування глобалізаційних та інтеграційних процесів у світовому просторі значною мірою актуалізується роль міжнародного співробітництва у різних сферах та на різних рівнях, що створює додаткові переваги, шанси і можливості для підвищення ефективності функціонування, забезпечення прогресивного розвитку та конструктивного вирішення проблем. Митна сфера є важливою складовою у функціональній структурі будь-якої держави, адже, насамперед, визначає рівень безпеки країни та її суспільства, економічну конкурентоспроможність, соціальний добробут, інвестиційну привабливість. В умовах функціонування ЄС та подальшої інтеграції потенційних країн-членів національні митні системи набувають важливого значення не лише на рівні держави, але й на європейському рівні у контексті забезпечення легальної торгівлі на території ЄС, формування безпечних міжнародних ланцюгів постачання, захисту громадян європейських держав від небезпечної та неякісної продукції, підвищення економічної конкурентоспроможності ЄС. У цьому контексті у світі та Європі існує усталена практика митного співробітництва міжнародних організацій та ЄС із національними митними органами, які перебувають на різних етапах розвитку, задля підвищення ефективності їхньої роботи, запровадження уніфікованих митних стандартів і прогресивних митних технологій та інструментів. Важливим напрямом такої взаємодії є реалізація цільових адресних міжнародних програм та проєктів різноаспектної підтримки та сприяння роботі митних органів конкретних держав. Такі ініціативи формуються здебільшого під егідою провідних міжнародних організацій, які можуть залучати митні органи розвинених країн з метою підготовки комплексу цільових рекомендацій щодо вирішення нагальних проблем у митній сфері держави та реформування національної митної системи.

Для вітчизняної митної системи, яка на сьогодні опинилась у вкрай складному стані стагнації, важливого значення набуває одержання підтримки зі сторони авторитетних міжнародних організацій чи митних органів розвинених держав, котрі на основі власного успішного досвіду побудови прогресивних митних систем зможуть сформулювати цінні рекомендації щодо вирішення наявних проблем у митній сфері України. Таким чином, на сьогодні актуальним завданням для представників органів влади в Україні є налагодження та розвиток ефективного міжнародного митного співробітництва, що не лише забезпечуватиме удосконалення роботи вітчизняної митниці, але й сприятиме активізації економічного розвитку держави та її європейській інтеграції.

**МЕТА РОБОТИ** полягає у ґрунтовному дослідженні сучасного стану, проблем та перспектив розвитку міжнародного митного співробітництва України задля підвищення ефективності функціонування національної митної системи та забезпечення її прогресивного розвитку в умовах європейської інтеграції.

## МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною базою для проведення дослідження слугувала спеціалізована нормативно-правова база ЄС та України, що регулює питання європейської інтеграції, митну та торгівельну сфери, офіційна інформація міжнародних організацій, а також українських та зарубіжних митних органів. Для одержання результатів роботи було використано такі загальнонаукові методи дослідження: теоретичного узагальнення – для систематизації досвіду міжнародного митного співробітництва України; аналізу – для дослідження сучасного стану міжнародного митного співробітництва України; ідентифікації та логічного аналізу – для визначення та обґрунтування проблем і перспектив розвитку міжнародного митного співробітництва України.

## РЕЗУЛЬТАТИ

На сучасному етапі особливості реалізації міжнародного співробітництва України з питань митної справи регулюються Главою 78 Розділу XX (ст.ст. 563-567) Митного кодексу України [1]. Зокрема, у Кодексі зазначено, що участь України у такому співробітництві є складовою її зовнішньополітичної діяльності. Реалізація міжнародного митного співробітництва покладена на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та здійснення державної податкової і митної політики, тобто на Державну фіскальну службу (ДФС) України. При цьому ДФС України має повноваження проводити переговори та консультування з приводу укладання міжнародних договорів у митній сфері, представляти Україну у Всесвітній митній організації, інших міжнародних організаціях, а також підтримувати зв'язки з митними органами зарубіжних держав. Ст.ст. 565-567 Кодексу передбачено співробітництво органів доходів і зборів України з митними адміністраціями сусідніх країн, підтримання оперативного зв'язку, а також взаємодію з органами влади зарубіжних держав та міжнародних організацій щодо боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил.

У ст. 80 Глави 5 «Митні питання та сприяння торгівлі» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [2] також визначено засади митного співробітництва між двома Сторонами задля забезпечення успішної імплементації положень Угоди, що стосуються митних питань, та досягнення обґрунтованого балансу між спрощенням і сприянням торгівлі та ефективним контролем і безпекою. Ст. 83 цієї Угоди передбачено створення Україною та ЄС Підкомітету з питань митного співробітництва, до основних функцій якого належать систематичне проведення консультацій та моніторинг за виконанням положень Глави 5 Угоди, що стосуються питань митного співробітництва, транскордонного митного співробітництва та управління, технічної допомоги, правил походження товарів, сприяння торгівлі, а також взаємної адміністративної допомоги в митних справах. Цей Підкомітет входить до структури Комітету асоціації у торговельному складі, який створений відповідно до ст. 465(4) Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Особливості функціонування Підкомітету з питань

митного співробітництва регулюються Постановою Кабінету Міністрів України від 8 липня 2015 р. № 646 «Питання організації роботи підкомітетів Комітету асоціації між Україною та ЄС, у тому числі Комітету асоціації у торговельному складі, і діалогів Україна - ЄС» [3]. Варто зазначити, що вже відбулось два засідання Підкомітету з питань митного співробітництва: перше засідання проводилось 15 червня 2017 р. у м. Києві, на якому було схвалено Регламент його роботи, а друге засідання – 2 липня 2018 р. у м. Брюсселі (Бельгія). Цей підкомітет є своєрідною платформою для активізації діалогу між Сторонами Угоди з питань митної справи та відповідає за контроль гармонізації вітчизняного митного законодавства і процедур відповідно до зобов'язань в рамках Угоди [4-5].

Щодо результатів роботи ДФС України у сфері міжнародного митного співробітництва, то на офіційному веб-сайті [6] цього органу владу є відповідний розділ «Міжнародне співробітництво». Насамперед, слід зазначити, що цей Розділ не передбачає розмежування міжнародного митного та податкового співробітництва, що не дає можливості чітко ідентифікувати саме взаємодію у митній сфері. Крім того, остання актуальна інформація про міжнародне митне співробітництво ДФС України наведена лише за 2013 р. Однак, починаючи із 2014 р. і до тепер в Україні та зокрема у митній сфері відбулись кардинальні перетворення, що вимагають активізації міжнародного митного співробітництва задля ефективної імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також забезпечення успішної європейської інтеграції держави та її прогресивного соціально-економічного розвитку.

Як зазначає колишній Голова Державної митної служби України А.В. Макаренко [7], однією із ключових проблем вітчизняної митної системи є припинення міжнародного співробітництва. У чинній організаційній структурі управління ДФС України немає спеціалізованого підрозділу чи конкретних осіб, котрі б займались питаннями щодо реалізації міжнародної співпраці у митній сфері. Тоді як, до прикладу, у межах колишньої Державної митної служби України функціонував відповідний Департамент, котрий реалізовував функції взаємодії із міжнародними організаціями та митними органами іноземних держав. За час його роботи було укладено 223 міжнародні угоди, 186 із яких є чинними на сьогодні.

В умовах європейської інтеграції України простежується активізація міжнародної торгівлі не лише на території Європи, але й на світовому рівні. Це іманентно зумовлює поглиблення міжнародних економічних відносин держави та її участь у різноманітних міжнародних торговельних угодах. Крім того, митні органи України мають налагоджені зв'язки з 57 митними адміністраціями інших держав [7]. Варто також зазначити, що під впливом євроінтеграційних процесів спостерігається активне сприяння представників різних рівнів європейської спільноти щодо підвищення ефективності митної системи України та її гармонізації із європейськими митними правилами і стандартами. Так, впродовж останніх років Україна була об'єктом низки міжнародних програм і проектів щодо реформування різних складових національної митної системи. Окремі запропоновані заходи були імплементовані чи

ще перебувають на стадії реалізації у вітчизняній митній практиці, однак значна частина митних реформ залишаються поза належною увагою органів влади з огляду на різні об'єктивні та суб'єктивні причини.

Нижче стисло охарактеризуємо сучасний стан міжнародного митного співробітництва України у контексті взаємодії із провідними міжнародними організаціями та участі у ключових міжнародних проектах і програмах митної специфіки.

На сучасному етапі Всесвітня митна організація (ВМО) [8] є єдиною незалежною міждержавною організацією митного профілю, діяльність якої спрямована на підвищення ефективності функціонування митних систем держав усього світу. 10 листопада 1992 р. Україна стала членом ВМО. Слід зазначити, що представники ДФС України беруть участь у роботі технічних органів ВМО, а саме: Технічного Комітету ВМО з митної оцінки, Комітету з Гармонізованої системи опису і кодування товарів, Підкомітетах з перегляду Гармонізованої системи, Науковому Підкомітеті відповідно до зобов'язань України в межах Конвенції про Гармонізовану систему опису і кодування товарів, Постійного Технічного комітету, Комітету ВМО з інституційного розвитку, Політичній комісії, Фінансовому комітеті та Раді ВМО. Крім того, фахівці ДФС України беруть участь у різноманітних спільних операціях під егідою ВМО щодо боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, захисту прав інтелектуальної власності, тощо [6].

Наступною організацією у митній сфері є Організація за демократію і економічний розвиток (ГУАМ – скорочене найменування організації є аббревіатурою перших літер назв її учасниць-країн), яка була створена як регіональна організація у 1997 р. На сьогодні до складу ГУАМ входять Грузія, Україна, Азербайджан і Молдова (з 1999 р. до 2005 р. членом цієї організації був також Узбекистан). Варто зазначити, що представники ДФС України щорічно два рази беруть участь у засіданнях Керівного комітету Проекту із сприяння торгівлі та транспортуванню Організації за демократію та економічний розвиток. На таких засіданнях зазвичай обговорюються питання щодо спрощення процедур при переміщенні товарів та транспортних засобів через пункти пропуску на кордонах країн-учасниць ГУАМ, а також обміну попередньою інформацією про товари та транспортні засоби, які переміщуються через відповідні кордони [6].

Ще однією організацією, членом якої виступає Україна, є Європейське бюро з питань боротьби з шахрайством (OLAF) [9], яке було створене відповідно до Рішення Європейської Комісії від 28 квітня 1999 р. як орган з незалежним статусом для проведення розслідувань шахрайських операцій, що чинять несприятливий вплив на фінансові інтереси ЄС. Метою діяльності OLAF є сприяння та допомога країнам-членам ЄС у попередженні та боротьбі із шахрайством. OLAF надає необхідну підтримку державам для проведення узгоджених дій шляхом забезпечення технічною інфраструктурою, засобами інформування та комунікації, методами стратегічного аналізу, а також адміністративною та фінансовою підтримкою. Такі операції митного характеру допомагають підвищити ефективність роботи митних служб при проведенні

цільових перевірок на європейському рівні; визначити конкретні місця появи ризиків на торгових шляхах; захистити громадян та законний бізнес, запобігаючи потраплянню незаконних товарів в ЄС, а також державні фінанси ЄС.

Представники ДФС України також співпрацюють із OLAF у контексті боротьби з шахрайством на засадах перманентного обміну оперативною інформацією та запитами про надання допомоги. Зокрема, таке співробітництво полягає у постійному контролі за переміщенням підозрілих та незаконних партій тютюнових виробів, що прямують з Литви, ОАЕ, Грузії, Білорусі. Крім того, спільно з OLAF фахівцями ДФС України реалізуються спільні розслідування, пов'язані з порушенням заборон та обмежень імпорту, експорту, транзиту товарів [6].

Крім того, як зазначалось вище Україна була та є об'єктом низки міжнародних програм та проектів щодо реформування різних складових національної митної системи.

За переконаннями експертів, одним із найбільш успішних міжнародних проектів у митній сфері впродовж останніх років є проект ЄС TWINNING «Підтримка Державної фіскальної служби України в розвитку елементів інтегрованого управління кордонами у митній сфері» (2015-2017 рр.) [10]. Цей проект ґрунтувався на співробітництві митних адміністрацій Німеччини, Литви і Польщі, з однієї сторони, та України, з іншої сторони, і був спрямований на підвищення ефективності управління митною системою України на засадах застосування принципів Інтегрованого управління кордонами. Зазначений проект охоплював три ключові складові: удосконалення нормативно-правової бази у сфері інтегрованого управління кордонами, розвиток механізмів співпраці в межах інтегрованого управління кордонами, зміцнення антикорупційної системи. Бюджет проекту склав 1 800 000 євро.

Слід зазначити, що проект TWINNING виявився для України доволі результативним, зокрема за підтримки його експертів проекту були розроблені законопроекти про Уповноваженого економічного оператора та про приєднання до Спільної транзитної системи (NCTS), запроваджено обмін інформацією між митними та прикордонними службами України, набув подальшого розвитку принцип «Єдиного вікна» у роботі митних органів, тощо [6]. Крім того, з огляду на виявлений високий рівень корупції серед працівників митних органів України за результатами реалізації проекту фахівцями Литовської митниці, котрі відповідали за антикорупційну складову, була підготовлена «Біла книга», що містить огляд антикорупційного стану ДФС України у митній сфері та цільові рекомендації щодо вирішення виявлених проблем [11].

Ще одним важливим проектом на європейському рівні є Місія ЄС з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM), котра розпочалась у 2005 р. та триватиме до 30 листопада 2020 р. Місія реалізовується відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння, котрий був підписаний 7 жовтня 2005 р. Європейською Комісією з Урядами України та Молдови. Ключове призначення EUBAM полягає у сприянні ефективному застосуванню європейських стандартів, норм і процедур управління кордонами, митної справи і

торгівлі у зазначених країнах. Робота Місії спрямована на розвиток трансграничного співробітництва між прикордонними та митними службами, правоохоронними органами задля забезпечення економічного розвитку та безпеки у регіоні [12].

Наступним проектом міжнародного рівня є Місія США з оцінювання потреб реформування митної системи України [13], котра розпочала роботу 29 червня 2016 р. і тривала до 11 липня 2016 р. До складу Місії увійшли представники митної та прикордонної служби США. За результатами проведеної роботи представники Місії США надали цільові рекомендації Кабінету Міністрів України щодо реформування вітчизняної митної системи. При цьому, на думку фахівців митної та прикордонної служб США ключовою проблемою української митниці є її вразливість до корупції. Основні рекомендації щодо реформування митної системи України стосувались структурної реорганізації митних органів, удосконалення роботи регіональних митниць, спрощення митних процедур, удосконалення інформаційного та техніко-технологічного забезпечення роботи митних органів, підвищення кваліфікації митних працівників, підвищення матеріального стимулювання персоналу митних органів, а також збільшення фінансування митної служби.

## ВИСНОВКИ

На підставі огляду сучасного стану міжнародного митного співробітництва України було визначено, що ця складова національної митної системи є невід'ємним вектором роботи митних органів в умовах європейської інтеграції. Це обґрунтовується, передусім, необхідністю виконання зобов'язань України у митній сфері та щодо сприяння торгівлі, які чітко прописані в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, що відповідно забезпечуватиме успішну європейську інтеграцію держави. Якщо звернутись до досвіду функціонування митних адміністрацій розвинених європейських держав, то міжнародне співробітництво є невід'ємною компонентою їхньої роботи та на сучасному етапі відображає активну участь у роботі міжнародних організаціях, спеціалізованих місіях, а також різноманітних міжнародних програмах і проектах підтримки митних систем, що розвиваються. Така практика забезпечує гармонізованість національного митного законодавства із міжнародними стандартами, репрезентацію національних митних інтересів під час підготовки міжнародних митних документів, запровадження прогресивних митних технологій та інструментів.

На жаль, на сучасному етапі можемо стверджувати про доволі низький рівень розвитку міжнародного митного співробітництва України, яке за переконаннями багатьох теоретиків і практиків на сьогодні фактично відсутнє. Ключовою причиною такого стану справ є, насамперед, недостатньо ефективне управління національною митною системою, що зумовило відсутність в чинній організаційній структурі управління спеціалізованого відділу чи групи конкретних працівників, які б курували питання міжнародного співробітництва. На сьогодні митні органи функціонують у складі ДФС України, що зумовило необґрунтовану пріоритизацію фіскальної функції та відповідно нена-

лежну увагу до розвитку митної сфери.

З огляду на вищевикладені отримані результати дослідження можемо стверджувати, що на сьогодні важливим завданням в межах реформування митної системи України є активізація міжнародного митного співробітництва з метою, насамперед, забезпечення повною мірою належного виконання положень діючих міжнародних угод. Крім того, митні органи України систематично одержують зовнішні цінні рекомендації щодо реформування різних складових національної митної системи, які є результатом реалізації цільових міжнародних проектів та програм. Однак, на жаль, одержана брошура чи компендіум таких реформаторських заходів ще не є «панacea» для вітчизняної митниці, адже їхня значна частина й досі не імplementована на практиці. Доцільно також активізувати участь представників вітчизняних митних органів у різноманітних міжнародних програмах, проектах, навчальних заходах, спеціальних Торгових чи Митних місіях, що дасть змогу здобути цінний митний досвід та рекомендації, запроваджувати прогресивні митні технології та інструменти, репрезентувати національні митні інтереси на міжнародному рівні, тощо. Забезпечення реалізації цього комплексного завдання вбачається, насамперед, через організаційне реформування структури управління митних органів України та виокремлення їх як незалежної митної служби поряд із фіскальною службою з подальшим створенням підрозділу з питань міжнародного митного співробітництва.

#### Список використаних джерел

1. Верховна рада України. Митний кодекс України № 4495-VI від 13.03.2012 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 15.09.2018).
2. Верховна рада України. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом № 168-VII від 16.09.2014 р. URL: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_011](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011) (дата звернення: 13.09.2018).
3. Верховна рада України. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання організації роботи підкомітетів Комітету асоціації між Україною та ЄС, у тому числі Комітету асоціації у торговельному складі, і діалогів Україна - ЄС» № 646 від 8 липня 2015 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/646-2015-%D0%BF> (дата звернення: 16.09.2018).
4. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Департамент міжнародного торговельно-економічного співробітництва та європейської інтеграції. Комітет асоціації Україна – ЄС у торговельному складі. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=d7ca9010-7837-4040-ab1e-b739b7166b31> (дата звернення: 10.09.2018).
5. Офіційний веб-сайт Представництва України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії. Митне співробітництво. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/sectoral-dialogue/customs> (дата звернення: 12.09.2018).
6. Офіційний веб-сайт Державної фіскальної служби України. Міжнародне співробітництво. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/mijnarodne/> (дата звернення: 13.09.2018).
7. Макаренко А.В. Митна реформа: пошук оптимальної концепції. LEX PORTUS. 2017. № 2 (4). С. 21-36.
8. Офіційний веб-сайт Всесвітньої митної організації. URL: <http://www.wcoomd.org/> (дата звернення: 10.09.2018).
9. Офіційний веб-сайт Європейського бюро з питань боротьби з шахрайством (OLAF). URL: [https://ec.europa.eu/anti-fraud/home\\_en](https://ec.europa.eu/anti-fraud/home_en) (дата звернення: 10.09.2018).
10. Офіційний веб-сайт Європейської Комісії. Фінансування, оцінювання та технічна підтримка. TWINNING. URL: [https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/tenders/twinning\\_en](https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/tenders/twinning_en) (дата звернення: 14.09.2018).
11. Біла Книга. Прозорість у Державній фіскальній службі України. Митний Департамент при Міністерстві фінансів Республіки Литва. Вільнюс: Кривента, 2017. 87 с.
12. Офіційний веб-сайт Місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM). URL: <http://eubam.org/ua/> (дата звернення: 10.09.2018).
13. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Новини Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249330020> (дата звернення: 21.09.2018).

#### References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. The Customs Code of Ukraine № 4495-VI of 13 March 2012. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (accessed: 25.07.2018). (in Ukrainian).
2. Verkhovna Rada of Ukraine. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part, ratified by Law № 168-VII of 16 September 2014. URL: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_011](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011) (accessed: 13.09.2018). (in Ukrainian).
3. Verkhovna Rada of Ukraine. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Issues of the work organization of subcommittees of the Committee of Association between Ukraine and the EU, including the Trade Union Association Committee, and the EU-Ukraine Dialogues" No 646 of 8 July 2015. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/646-2015-%D0%BF> (accessed: 16.09.2018). (in Ukrainian).
4. Official website of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. Department of International Trade and Economic Cooperation and European Integration. The committee of Ukraine-EU Association in the trading composition. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=d7ca9010-7837-4040-ab1e-b739b7166b31> (accessed: 10.09.2018). (in Ukrainian).
5. Official website of Mission of Ukraine to the European Union. Customs cooperation. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/sectoral-dialogue/customs> (accessed: 12.09.2018). (in Ukrainian).
6. Official website of the State Fiscal Service of Ukraine. International cooperation. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/mijnarodne/> (accessed: 13.09.2018). (in Ukrainian).
7. Makarenko A.V. The Customs reform: searching for the optimal conception. LEX PORTUS. 2017. 2 (4). С.21-36. (in Ukrainian).
8. Official website of the World Customs Organization. URL: <http://www.wcoomd.org/> (accessed: 10.09.2018). (in English).
9. Official website of European Anti-Fraud Office (OLAF). URL: [https://ec.europa.eu/anti-fraud/home\\_en](https://ec.europa.eu/anti-fraud/home_en) (accessed: 10.09.2018). (in English).
10. Official website of European Commission. Funding, Evaluation and Technical Assistance. TWINNING. URL: [https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/tenders/twinning\\_en](https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/tenders/twinning_en) (accessed: 14.09.2018). (in English).
11. White book. Transparency in the State Fiscal Service of Ukraine. Customs Department under the Ministry of Finance of the Republic of Lithuania. Vilnius: Kriventa, 2017. 87 p. (in Ukrainian).
12. Official website of The European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine (EUBAM). URL: <http://eubam.org/ua/> (accessed: 10.09.2018). (in Ukrainian).
13. Government portal. Official website. News of the Cabinet of Ministers of Ukraine. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249330020> (accessed: 21.09.2018). (In Ukrainian).